

ADÓSOK, JÓTÁLLÓK, HITELEZŐK I.

1882

E háromból áll az egész világ. Kivételt csak a nagyon boldogok képeznek és a nagyon boldogtalanok. Azok, akik nem lehetnek sem az egyik, sem a másik, sem a harmadik, s azok, akik nem

akarnak azzá lenni.

Kötetekre menő tanulmányt lehetne írni az adósokról és a hitelezőkről. De minek elmondani dolgokat, amiket mindenki tud? Hiszen mindenki benne van a gyakorlatban.

Elég szomorú biz az, de mégis a legszomorúbb, hogy az adósok és hitelezők nem elegendők magukban, okvetlenül kellenek még azok a jótállók is, akikhez olyan nehéz hozzájutni!

Az adósságcsinálás magában véve könnyű dolog, a kölcsönadást sem tartom nehéznek (ha van miből) - hanem a jótálló-keresés, az olyan kellemetlen, mint a kártyázásnál az osztás, kivált ha nagyon ragadós a kártya.

A tudatlan, szerénykedő emberek kedvéért miért ne fecsegyem hát el legelőbb, miképp szokták fogni a jótállókat a professzionátus kezesvadászok.

Kik ezek a kezesvadászok? Ejh, hát azok, akik dolgozni nem akarnak ugyan, de lopni restellnek, akik kitalálták, hogy a kezes legkényelmesebb eszköz a megélhetésre, ha az embernek semmije sincs.

Különben nem épp holmi dib-dáb emberek ezek a kezeskeresők: többnyire végzett földesurak, fényes családi neveikből élődő proletárok, gazdag nagybátyáik hosszas életével sújtott uracsok. Azok, akik leszálltak oda, hogy jótállót kell keresniök és azok, akik odáig vitték, hogy reményük van zsiránst - fogni. Ez a láncszem tehát a felső régiókból leér egészen a százesztendőre lefoglalt fizetésű hivatalnokig s a semmittevő elegáns utcataposó specialításokig. Tovább nem megy. Ami azon alul van, az már a kvalifikáció alá esik.

A kvalifikációt azért említem, mert embereinknek szigorúan tisztességeseknek kell *látszaniok*, miután megélhetési eszközük épp e külső tisztesség.

Ha az életfenntartási módozatok és eszközök osztályozásánál a jogi definíció a királyokat és írókat helyezi a legmagasabb sorba, mint akik közvetlenül a nemzet által tartatnak fenn, harmadikul alaposan beválnak a balekfogdosók, kiknek ambíciója abban kulminál, hogy mennél több ember kötelezze le őket azzal, hogy kötelezze le magát értük.

Ennek következtében van szükségük nagy ismeretségi körre. Szenvedélyes gazdák ők! Vagyonuk a - közönség. Mi természetesebb tehát, hogy mindig a vagyonukkal foglalkoznak, ismeretségeket kötve, jelen vannak mindenütt, minden és mindenki érdekli őket: könnyen felednek és könnyen tanulnak;

arcukon az életkedv derűje, homlokukról lesugárzik az emberszeretet, mindenki iránt nyájasak s szorításra mindkét kezüket nyújtják.

Szeretetüknek azonban mégis vannak fokozatai. A kereskedőt szeretik legkevésbé, az számító ember, filiszter; a falusi úri ismerőst legtöbbször nézik, mert az könnyen hívő, galant és szinte hízik bele, ha a *nevére* szorulnak: hiszen bagatell az egész, csak az aláírása kell, egyéb semmi...

Csak hogy nem megy mindig könnyen. A falusi erkölcsök rohamosan vedlenek az emberiségről s a jótálló-keresés kezd háládatlan foglalkozás lenni. Akit talál az ember, az rendesen nem jó, aki pedig jó, azt nem lehet megtalálni. Pedig fáradságos munka ez a keresés s kitűnő talentumot föltételez ott, hol a tökély magaslataig emelkedik.

Vannak ugyan még univerzális jótállók, a múlt századból áthozott jó szívek, egzotikus növények, melyek a XIX-ik század talajában pusztulni kezdenek a sok nyesegetéstől, aminek a saját természetük teszi ki őket.

Ezekhez könnyen fér a megszorult ismerős, de mit ér, ha a hitelezők egyéb gyarló sajátságaihoz amaz elvetemedett logikát is öröklék: olyan jótállót kívánni, aki nem szeret jótállani.

Íme a vilárendszer egy nagy hibája! Egy dilemma, mely beleütközik a teremtés észszerűségének törvényeibe.

Ez összeütközés kiegyenlítése ama nagyfontosságú manőver: »fogni« a kifogástalan kezest, a kifogásolható »elfogadónak«.

Vannak jószívű hitelezők is, akik nem veszik nagyon szorosan a jótállót. De ezek meg is járják némelykor.

Ismeretes képviselői körökben, noha még sohasem volt megírva az az eset, midőn egy képviselő beállított egy hírhedt uzsoráshoz - hogy néhány száz forintot kölcsönözzön tőle.

- Szívesen - mondá az uzsorás -, hanem egy jótálló kellene a váltóra.

S itt hamisan, jelentőségteljesen hunyorított a szemeivel.

- Kit akarna például? - szólt a képviselő kedvetlenül.

- Tudja, kedves képviselő úr, én nem veszem ezt valami nagyon szorosan, akárkit.

- No, de nekem nincs időm zsiránsokat keresni.

- Ejh, hiszen mondom már, hogy nem a szó szoros értelmében veszem a jótállót - s ezzel eléje tolta az íróeszközöket.

- Ahá, hm... kezdem érteni a dolgot. - S ezzel vette a tollat s aláírta X képviselőtársa nevét.

- Igen jól van... teljesen jól van - szólt az uzsorás a kezeit dörzsölve, zsebre rakván a hamisított váltót.

Azután szó nélkül fizette ki, persze illő levonások után, a megállapított összeget. Tudta, hogy jó üzletet csinált. Mert egy jó váltót nem lehetne ugyan behajtani a tisztelt honatyán, hanem egy hamis váltót okvetlenül ki fog fizetni. Az valóságos készpénz!

Mikor azonban a fizetési terminus megjött, nagyon csodálkozott,

hogy minden csendes és nyugodt, az érdeemes honatya éppen nem mutatja magát.

- Bizonyosan elfelejtette, amilyen könnyelmű... Üzenek neki azonnal.

Az adós visszaüzente lakonice, hogy nincs pénze, különben szívélyesen üdvözli Blaustein urat.

Blaustein dühbe jött. Micsoda? Még rimánkodni sem jött el? Jól van tehát, ha a börtön kell neki, hát legyen meg a börtön.

Két tanút vett maga mellé s azokkal megjelent X képviselőnél.

- Uram - mondá -, itt van egy ötszáz forintos váltó, amelyen ön a jótálló.

X átvette a váltót. Megnézegette.

Nem sápadt el, nem kékült meg, amint az uzsorás várta, hanem

nyugodtan mondá:

- Sajnálom, uram! Nem fizethetek, mert nincs pénzem, sem vagyonom, semmim a világon,... hiszen igaz, hogy aláírtam s fizetném is szívesen, de a »lehetetlenség« nagy úr. Igen igen sajnálom...

- Nem igaz! - ordított az uzsorás kétségbeesetten. - Nem ön írta ezt alá!

- Ej, ej uram! Türtőztesse magát, kérem, mert... De különben is csak ösmerem a saját aláírásomat.

Így beszéltek ezt a furcsa kis esetet, amiből kilátszik, hogy a hitelezők sohasem lehetnek elég óvatosak, s hogy mégis legtöbbet ér a szorosan vett jótálló - akinek megszerzése módját holnap fogom megírni.

ADÓSOK, JÓTÁLLÓK, HITELEZŐK II.

1882

Ha már megígértük tegnap, adjuk hát élethű fotográfiáját annak, hogy miképp szerzik a jótállót. Mennyi rafinéria és diplomáciai tapintat szükséges egy megnyert ütközethez, azt csak az tudhatja, ki oroszlánszelídítéssel foglalkozott valaha.

A kozák (mert ez a név illeti meg a balekfogdosót) legelőbb is a kiszemelt áldozat egyéni sajátságait, véralkatát és természetét tanulmányozza. Meglesve jó hangulatát, délután megy hozzá abban az időpontban, midőn az feketekávéját szűrcsöli, derült kedélyességet árasztó latakia-füst mellett.

A fogadtatás ilyenkor csak kedvező lehet.

- Szervusz! Jó, hogy jössz. Iszol egy csészével?

- Köszönöm. Lehetetlen! Sietek, csak egy percre szaladtam fel. Inasodat láttam odalenn. Azt mondá, hogy itthon vagy, megnézem, gondolám...

- Okosan tetted, de hát ülj le...

- Lehetetlen, barátom, lehetetlen... egy halaszthatatlan ügy... egy izé...

- Örökké sietsz, pedig látod, olyan jól esnék egy kis diskurzus a régi jó időkről.

- Magam is pompásnak találnám, az ördögbe is! Egy csésze jó mokka, egy pipa dohány s hozzá még harmadikul egy szellemes társalgó, az mindig pompás ajánlat, azonban...

- Semmi azonban. Leülsz és itt maradsz.

- Nem, nem! Okvetlenül találkoznom kell X-szel még ma. Egy kis malőröm kerekedett. Bagatell különben. Egypár forintra volna szükségem. X zsírálja.

- Hüm! - morog a csibukozó áldozat. - Úgy hát nem is tartóztatlak.

- Isten megáldjon! Futok, mert az ügy sürgős, becsületbeli, s félek, otthon nem lelem X-et. Szervusz!

Az áldozat az ajtóig kíséri látogatóját s nyájasan rázza meg kezét.

- Apro pó! - kiált fel a búcsúzó, bosszúsan ütve homlokára. - Milyen ostoba vagyok! Hiszen sokkal egyszerűbb lenne, ha például te magad lennél oly szíves...

A gazda arca egyszerre meghosszabbodik, ajka savanyú mosolyra torzul s kezét hidegen siet kihúzni felebarátja szorongató markából, mely kimért biztossággal közeledik a zsebe felé.

- Szívesen - dadog fanyarul. - Ha X nem teljesítené... hm... hja, hja...

Azzal visszaoson az ajtón s becsapja maga után. Újra szürcsölni kezdi a kávéját és szívni a csibukot, de az nem ízlik többé. Nem jól érzi magát otthon. El, el innen! Siet menekülni valahova. A balek! Azt hiszi, hogy elmenekülhet!

Alig hogy felhúzza felöltőjét, kesztyűit, már megszólal a csengettyű. A jó barát visszatért. Természetes, hogy X-et nem találta otthon, milyen pech, elutazott huzamosabb időre s most már nincs egyéb hátra, mint kedves barátja imént tett szíves ígéretét venni igénybe.

Az áldozat meg van fogva. Darab ideig még vergődik a hálóban, okul adva családos voltát, sok kiadásait, de ezt már kiparírozni gyerekség. A váltó aláíratik.

De hát ez csak az érem egyik oldala, a sziszifuszi munka másik fele még hátra van. Míg a váltó nincs elhelyezve, addig csak holt papír. Az elhelyezés pedig nem tréfadolog! A pénzemberek bizalmatlanok és gyanakodók; annak kölcsönöznek legszívesebben, kinek nem kell a kölcsön. A bizalmatlanság és gyanakodás réme mindenütt nyomukban húzódik s a tényeket sötét színekkel festi ki. A kölcsönkérők fekete mezőbe rajzolt alakok.

Mi a teendője tehát az élelmes embernek? Kiradigumizni maga körül a sötét mezőt.

Emberünk ebben is remekelt, ami nem is csoda, mert egy tudomány az, csakhogy kétfelé ágazik, mint a jog: alaki és anyagi részre. Az öt ujjában van minden csínja-bínja: az uzsorásnak még a vérlüktetését is ösmeri. Vén róka az, el kell vele tudni bánni.

Ott ül egész nap a leglátogatottabb ifjúsági kávéházban harminc év óta, amikor a legelső ötven forintot adta ki uzsorakamatra, melyből azóta már százezer forint lett. Az ország fiatal nemzedéke ott nőtt fel a szeme előtt, s a fiatal nemzedékkel együtt nőtt tőkéje is.

A tőke olyan, mint a verem: minél többet vesznek ki belőle, annál nagyobb... Ő maga is olyan, mint a verem, aki egyszer belebotlik, az beesik és nem egykönnyen mászik ki. Pedig sokan botlanak bele.

Az emberiség nem okosodik, vagy ha okosodik is, mindig előlről kezdi a maga kárán. Ha ágaiba új erkölcsöket olt is az idő, a gyökér mégis megmarad bolondnak. Ejh, a fiatalság minden évben a - *tavalyi!*

- Jó estét, Stein papa... Hogy mennek a geseftek? - közeledik emberünk lassan, óvatosan.

- A geseft is csak úgy ér valamit, ha az Isten keze köti - feleli Stein papa ájtatosan.

- A poklot! Még egyszer be fogja ön bizonyítani, papa, hogy az üzlet a nyolcadik szentség.

Hőszünk, mintha zsebkendőt keresne, kihúzza zsebéből merő szórakozottságból a kitöltött váltót, aztán hirtelen visszadugja.

- Nos, mi az? Mutassa.

A váltó birtokosa felpattan.

- Hallja, Stein, maga impertinens ember.

Stein úr mosolyog, kiveszi tubákpikszisét s kedélyesen szippant.

- Kikérem magamnak.

- Mi köze magának az én váltómhoz? Mit kapkod utána?

- Azt gondoltam, hogy nekem hozta.

Emberünk gúnymosolyra vonja össze száját:

- Hogyisne. Nem magának való ez.

- Ugyan, ugyan... Micsoda már az? Legalább mutassa... Hátha csinálhatnánk valamit.

- Nem ettem bolondgombát, hogy egy *ilyen* váltót a maga körme közé adjak. Nem mutatom. Tudja-e, ki a zsiránsom? Z úr, ha ösmeri.

- Hadd lássam csak.

- Nem adom, ha mondom. Eresszen...

Emberünk ott akarja hagyni Steint, kit egészen elfog a méltatlanság keserű érzete, hogy őhöz csak a rossz váltókat hozzák, a jókat lelketlen uzsorásokhoz viszik.

Hősünkben végre is felülkerekedik a gentleman természet, s a váltó odakerül a Stein Wertheim-kasszájába.

Van most már lakodalom hegyen-völgyön, míg az utolsó forint is annyira le nem olvad, hogy már éppen csak egy üres váltóra telik még.

A jószerencse sokáig szereti kísérni lovagját, de egyszer mégis az a vége, hogy elmarad mellőle s akkor nagyon könnyen megesik, hogy egy olyan váltó kerül a Stein úr Wertheim-kasszájába, amelyiken az a kéz írta az »elfogadót«, amelyik a »forgatót«.

Különben ez ellen nincs mentség: a szegénység útja ide vezet néha, de a könnyelműség útja majdnem mindig.

Tárcacikk ezeken a dolgokon nem segít, hanem a könnyelműség ellen a leghathatósabb szer a jó nevelés.

A szegénység ellen pedig... ejh, hát ki nem találja ki, a szegénység ellen mi a legjobb gyógyszer?

Én nem mondom meg, de idézem egy jó ismerősöm jeles szavait:

»Ha még egyszer születnék - mondá -, az lenne az első dolgom, hogy körülnézzek a szobában, van-e szüleimnek Wertheim-kasszája?«